

Први балкански рат 1912-1913. године спада у оне историјске догађаје на које је незаслужено пала тама заборав. Томе је вероватно допринела и бурна историја потоњих деценија 20. века, али и својеврсно обезвређивање тековина овога рата. Ослобођење Старе Србије и Македоније као и осталих неослобођених балканских области, представљало је историјску и цивилизацијску прекретницу не само у историји српског и осталих балканских народа већ, несумњиво, и у историји Европе. Било је то окончање дуге борбе за ослобођење Средње и Југоисточне Европе од османске власти, која је, кад је Европа у питању, започела после пораза великог везира Кара Мустафе под Бечом 1683. године а завршила се Првим балканским ратом 1912/13. године. Срби су у тој великој борби предвођеној Светом лигом били увек на страни европске коалиције плаћајући то, поред бројних жртава и страдањем своје културне баштине, у првом реду својих цркава и манастира, али и великим егзодусима из старосрпских области крајем 17. и почетком 18. века, под патријарсима Арсенијем III Чарнојевићем и Арсенијем IV Јовановићем Шакабентом. Савезничке стране су се у међувремену мењале, па су некадашњи предводници антиосманског фронта, као што је Хабсбуршка монархија, од почетка 19. века постали савезници Османског царства у борби против ослободилачког покрета српског народа. У томе је својеврстан парадокс српске и балканске историје — напори за ослобођењем и тежња за реинтеграцијом у европске друштвене и културне токове, наилазили су на отпор управо у тој Европи, пре свега Средњој Европи на челу са Аустро-Угарском. Уосталом, српска национална мисао и тежња за ослобођењем и уједињењем подстакнути су у великој мери европским национализмом, пре свега националним покретима Немаца и Италијана.

Први балкански рат 1912/13. и ослобођење Старе Србије и Вардарске Македоније нису дошли изненада, није то био само стицај историјских околности, већ дуго негована мисао у свим деловима српског друштва. Нема готово ни једног значајнијег српског песника или писца, или уметника, на пример, до 1912. године који се различитим жанровима — драмом, епом, песмом, историјским романом — није огледао у старосрпским, на првом месту косовским темама и митовима: од Захарија Орфелина и Доситеја Обрадовића, преко Лукијана Мушицког, Стерије, Симе Милутиновића Сарајлије, Његоша, Бранка

Радичевића, Петра Прерадовића, Јакова Игњатовића, Љубе Ненадовића, Марка Миљанова, Ђуре Јакшића, Змаја, Лазе Костића, Војислава и Драгутина Илића, Стевана Сремца па све до Алексе Шантића, Дучића, Ракића, Симе Пандуровића и многих других. Јован Јовановић Змај је, на пример, оставио у цртежу *Пројекат за споменик на Косову* [\[1\]](#)

Од 1804. па до 1912. није било ниједног српског државника нити политичког вође, нити једне политичке партије, у чијим политичким мислима или политичким програмима није стајала мисао о Косову и Старој Србији и њиховом ослобођењу.

[\[2\]](#)
Постојала су различита виђења простора и граница Старе Србије. Вук Карацић у своме *Српском рјечнику*, објављеном у Бечу 1852. године, на пример, Стару Србију види као земљу „народа нашега с ону страну Старе планине. У гдјекојијем мјестима Старе Србије, као н.п. у Метохији говори се и данас чисто Српски, а у многима се заноси мало на Бугарски“.

[\[3\]](#)
У науци се крајем 19. и почетком 20. века искристалисало становиште да се под Старом Србијом сматрају области Старе Рашке (покрајине „између Кома, Дурмитора и Новог Пазара“, како пише Јован Радонић), Косово и Метохија, као и Кумановско-скопско-тетовска област.

[\[4\]](#)
Процес дуготрајног распадања Османског царства погодовао је свеопштој анархији и насиљима над православним српским и уопште хришћанским становништвом Југоисточне Европе настањеним у европском делу Царства. О томе сведочи огромна објављена и необјављена историјска грађа, како домаћа тако и страна. Наслови дела дечанског архимандрита Хаџи Серафима Ристића

Плач Старе Србије

(Земун 1864) или Србина Србиновића (Ивана Иванића)

Из најцрње Европе,

убиства, пљачке, отимачине и зулуми

у Старој Србији, Арнаутлуку, Дебру и Маћедонији

(Београд 1896) довољно говоре сами за себе. О готово свакодневном терору и насиљима поред многе друге грађе сведочи и британска дипломатска преписка с почетка 20. века. Тако, на пример, британски дипломата Јанг у извештају своме шефу Ленсдауну од 9. септембра 1901. изричито констатује: „Стара Србија је још увек немирна област због безакоња, освете и расне мржње Албанаца.“

[\[5\]](#)
Све су ово били општи политички, социјални и друштвени разлози да две српске државе — Србија и Црна Гора, заједно са Бугарском и Грчком, крену 1912. године у ратну акцију ради ослобођења својих сународника од османске власти. Политика балканског савеза је овога пута дала резултате, за разлику од више таквих покушаја током претходних деценија.

У складу са ратним планом Краљевине Србије војне снаге су биле груписане у пет одвојених групација на пет различитих

Ослобођене Старе Србије 1912. године

Пише: Славенко Терзић

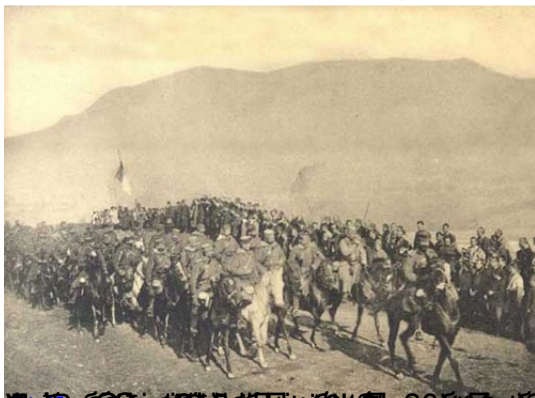
субота, 13 октобар 2012 20:40

Ослобођење Старе Србије 1912. године

Пише: Славенко Терзић

субота, 13 октобар 2012 20:40

[13]